

En seiglivet jubilant

2024-01-03

Optional[© Klassekampen]

Alle artikler er beskyttet av lov om opphavsrett til åndsverk. Artikler må ikke viderefremmes utenfor egen organisasjon uten godkjenning fra Retriever eller den enkelte utgiver.

Les artikkelen ved å klikke her.

Klassekampen

Onsdag 3. januar 2024

Kommentar 3

KRON OG MYNT

Dersom vi evner å bruke handlingsrommet, kan EØS vise seg å være det beste alternativet vi har.

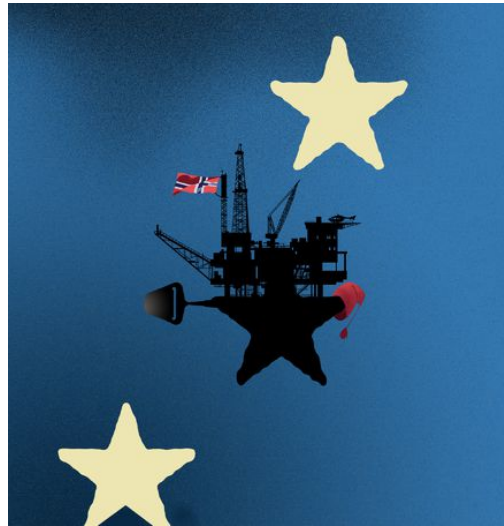
En seiglivet jubilant

Disse dager er det 30 år siden EØS-avtalen trådte i kraft. Det skjedde i en periode da den europeiske arkitekturen ble bygd på nytt. Berlinmuren falt i november 1989, og Sovjetunionen ble oppløst romjula i 1991. Med Maastricht-traktaten ble EF omformet til EU 1. november 1993 da tolv medlemsstater utviklet det indre marked basert på de fire friheter: varer, tjenester, personer og kapital. På den andre siden sto seks land i den europeiske frihandelsorganisasjonen Efta, som også ønsket tilgang til dette nye markedet med sine viktigste handelspartnere. Resultatet ble at EØS-avtalen ble forhandlet fram mellom seks Efta-land og tolv EU-stater og iverksatt 1. januar 1994.

Med avtalen ble Efta-landene og Norge en del av det indre markedet til EU. Men vi holdt fisk og jordbruk utenfor, sammen med miljøforvaltning. Norge er ikke med i tollunionen og har dermed bevart sin egen handelspolitikk. Videre er vi ikke med i den politiske unionen eller i den felles utenriks- eller forsvarspolitikken, og vi står også utenfor eurosamarbeidet, det vil si den monetære unionen. Heller ikke klimapolitikken er en del av EØS. Norge setter egne mål og har nasjonal handlefrihet i motsetning til EUs medlemsland.

I dag består EØS av tre Efta-land og 27 EU-land. Efta-landene Finland, Sverige og Østerrike forsvant inn i EU i 1995. Det fjerde Efta-landet, Sveits, stemte nei til EØS med 50,2 prosent i 1992. EØS er en avtaleløsning som gir dynamisk tilpasning til det indre markedets utvikling, mens Sveits sørgede demokrati har gitt opphav til et sett med egne avtaler som stadig må fornyes. Det politiske kompromisset som bare KrF ville ha, som Brundtland-regjeringen anså som en midlertidig løsning, og både ja- og nei-siden mislikker, har vist seg påfallende seiglivet – og fleksibel.

Noe av hensikten med organiseringen av et tettere integrert økonomisk og politisk EU, har vært å ta opp den økonomiske kampen med USA og etter hvert Kina. Hvordan har så det gått? Ser vi på løpende BNP-utvikling i EU versus USA siden 1994, var EUs økonomi litt større enn USAs fram til finanskrisen i 2008. Nå derimot, er EUs økonomi to tredeler av USAs, og per person er BNP dobbelt så stort i USA. Også Kina har passert EU i størrelse. Dette er i tråd med hva en rekke økonomer spådde som en følge av innføringen av euroen, som teknisk sett skjedde for 25 år siden i år. Den gir

ILLUSTRASJON: KNUT LÖVÅS. KNUTLVAS@GMAIL.COM

for lite fleksibilitet i nedgangstider og gal rente for de ulike medlemslandene i oppgangstider.

De to største økonomiene i Vest-Europa utenfor EU, Norge og Sveits, har greid seg godt i forhold til EU. Ser vi på BNP per person i 1994, var denne da 1,7 ganger høyere i Norge enn i EU og 2,5 ganger høyere i Sveits. I 2022 var det samme tilfelle for Sveits, med 2,5 ganger, mens Norge var økt til 2,9 – til tross for at folketallsveksten i hele perioden har vært vesentlig høyere i både Sveits og Norge enn i EU.

BNP totalt sett har fra 1994 til 2022 økt med 230 prosent i EU, 270 prosent i Sveits og 450 prosent i Norge ifølge Verdensbankens database (målt i USD).

Nå, en generasjon etter at EØS-avtalen trådte i kraft, skjer det igjen omveltninger som gjør at vi må ta avgjørende valg. Finanskrisen skapte ikke de store endringene som en del av oss hadde ventet, men nå kommer de i fullt monn. Nå reverseres deler av globaliseringen og nye og dyrere handelsmønstre skapes. EUs tilpasninger gjennom å importere rimelige råvarer og eksportere dyre industrivarer, der man har liten kontroll på verdikjeden, framstår som særlig sårbare. EU satser videre på å harde klimakrav og omformingen av den økonomiske politikken og energiforsyningen gjen-

nom den såkalte European Green Deal skal gi langsiktige økonomisk fordeler, til tross for store kostnader gjennom tung regulering og tidlig anvendelse av ny teknologi. Dette er høyt spill.

I dette nye endringsbildet på 2020-tallet, som reverserer mange av forandringene fra 1990-tallet, har Norge gjennom EØS-avtalen bevart overordnet politisk handlefrihet på en rekke områder, gjennom et pragmatisk, om enn ikke veldig verdsatt, avtaleverk. Dette kan vise seg som en best mulig tilpasning til en rekke kryssende hensyn, om stortingsflertallet evner å løfte fram og stå på strategiske nasjonale interesser. Det betyr å utnytte handlingsrommet og om nødvendig reservasjonsretten, i en krevende tid der realpolitikken vil bli retningssivende – og idealistisk drevet globalisering og fri flyt svekkes. Det er klokt for Efta-landet Norge å ha gode handels- og politiske forbindelser med våre naboland som er organisert i EU, men lite tyder på at det er klokt å kopiere og tilpasse løsningene mer enn nødvendig.

«EØS var det politiske kompromisset som bare KrF ville ha»

Christian Anton Smedshaug
Daglig leder i AgriAnalyse og førsteamanuensis ved NMBU
cas@agrianalyse.no

PÅ TEPPET

Kjeften I
VG forteller: «Kostholdseksperter: – Begynn i riktig ende».

Start med å putte maten inn i munnen, så er du på god vei.

Kjeften II

En retorikk-ekspert roser kong Harald i VG og sier at han med nyttårstalen viser at han er «en felles far som vil oss vel, og som rettleder oss med stadig hånd».

Alle fedre burde hatt en ansatt som skriver alt de skal si til barna sine.

Ingen familiekonflikter her

Så buksa passer

Flere kjendiser planlegger å kjøpe mindre nytt toy i 2024. «God morgen, Norge»-programleder Desta Marie Beeder forteller til **Min mote** at på grunn av **pendling mellom Bergen og Oslo** var det viktig at hun «ikke havnet i situasjonen at jeg hadde en buksa i Bergen som kun passet med en topp i Oslo».

Miljøet takker!

Gode nyheter

Færre nordmenn vil kutte i kjøttforbruket sitt i år i forhold til i fjor, skriver **Nationen**.

Godt gjort å ha klart fjorårets nyttårsforsett.

Gratis tips til alle

Dagens Næringsliv bringer tradisjonen tro en historie om **en 24-åring som sparer 50.000 i måneden helt på egen hånd!** Trommevirvel. Han bor bare hjemme hos foreldrene!

teppet@klassekampen.no

DAGENS SUKK

Boken som varer er viktigere enn boken som vare

Hauk